

Література

1. Безруков В. К проблеме знака: Некоторые вопросы семиотической стороны языка. – Тюмень, 1975.
2. Бучко Д. Г. Кілька уваг про принципи номінації в ойконімії України // Ономастика та етимологія. – К., 1997. – С. 13-23..
3. Ковалева Н. Принципы номинации топонимов бассейна р. Ини // Вопросы русского языка и его говоров. – Томск, 1976. – В. 2. – С. 11-17.
4. Матезиус В. О системном грамматическом анализе // Пражский лингвистический кружок. – М., 1967. – С. 228-238.
5. Теория и методика ономастических исследований. – М., 1986. – 255 с.
6. Юрків М. М. Гідронімно-ойконімний паралелізм в українській ономастиці (на матеріалі ономастикону Західної України). – Тернопіль, 1999.
7. Языковая номинация: Общие вопросы. – М.: Наука, 1977.
8. Языковая номинация: Виды наименований. – М., 1977.

Бондаренко І. В.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ

На сучасному етапі культура майбутнього фахівця технічних закладів освіти пов'язується з досконалим оволодінням українською мовою, її стилевими тонкощами, умінням послуговуватися багатством мовних засобів у професійній діяльності, в усіх сферах життя і діяльності суспільства. Поняття загальної культури і культури мовлення виявилися об'єднаними в царині духовних, професійних ділових вартостей кожної людини, фахівця певної галузі і суспільства в цілому.

Одним з головних завдань вищої освіти є виховання національної еліти у сфері науки, освіти, мистецтва, культури та державного управління. Для успішного розв'язання цього завдання необхідні фахівці, які не тільки добре б володіли українською мовою, а й культурою мови. Тому сьогодні, як ніколи, система освіти потребує нових підходів до підготовки задіяних у технічній сфері майбутніх спеціалістів, які володіють теоретичними знаннями з фаху і практичними вміннями професійного спілкування. Оволодіння досконалим мовленням допоможе майбутньому фахівцеві стати кваліфікованим спеціалістом.

Мета статті – визначення чітких методологічних і теоретичних засад, на яких можна було б успішно формувати мовну культуру студентів технічних закладів освіти.

Відштовхуючись від діалектичних законів як загальних ідей, у процесі формування людини, особливо її мовної культури, не можна не помітити існування низки фундаментальних вимог, які не слід ігнорувати. Таким є розуміння мети і завдань виховання особи, формування її мовної культури, сприйняття ідеї мови, слова, процесу мовлення як унікальних і універсальних, які тісно пов'язані і які необхідно враховувати при визначенні дидактичних завдань у процесі шкільного й вузівського навчання.

Мовознавцями розглядаються різні аспекти культури мови, а саме: граматичні, стилістичні, орфоепічні особливості ораторського мистецтва та ін.

Ми ставимо завдання визначити найголовніші, провідні, класичні та вічні теоретико-методологічні ідеї, якими можна вдало користуватись при розв'язанні конкретних соціальних завдань підготовки студентів технічних закладів освіти.

Одним із пріоритетних напрямків перебудови технології навчання мови у вищій школі є оволодіння різними видами мовленнєвої діяльності та формування у студентів культури мовлення. Багато питань цієї проблеми знайшло своє відображення у методичних дослідженнях Н. Д. Бабич, О. М. Біляєва, А. М. Богуш, О. О. Карамана, Т. О. Ладженської, Л. І. Мацько, В. Я. Мельничайка, Л. М. Паламар, М. І. Пентилюк та в розвідках психологів Б. Ф. Баєва, Л. С. Виготського, А. І. Зимної, О. О. Леонтьєва, В. А. Семиченко, І. О. Синиці та ін.

Важливою теоретико-методологічною базою є вчення О.Ф.Лосєва про єдність слова, мовленнєвої дії, настрою співрозмовника не тільки з найближчим партнером, його діями, але з довкіллям узагалі [3]. Не заперечуючи правомірності існування будь-якого аспекту вивчення ролі мовної підготовки й культури особи, ми пропонуємо своє бачення проблеми формування культури мовлення студентів, опускаючи лінгвістичні питання і звертаючись до соціальних, філософських, психологічних пошуків відповідей на питання, що означає мова та мовлення в житті окремої особи, соціальної групи.

Мова – система, яка активно функціонує, тісно пов'язана з усіма сферами суспільного життя. Гуманітаризація різних галузей знань, суспільних стосунків висуває нові вимоги до функціонування ресурсів мови. За допомогою мови реалізуються стосунки між людьми, у мові відзеркалюється особистість людини. Мовленнєва поведінка – складова й невід'ємна частина загальної поведінки і культури людини.

Якщо мову можна визначити як засіб мислення, засіб інтелектуальної діяльності, засіб пізнання взагалі, то мовлення має номінативну, експресивну, естетичну функції, а у трудовій діяльності – ще й діакритичну: функцію вичерпного визначення характеру діяльності, трудового процесу. І хоча ці функції паралінгвістичні, застосування їх теж вимагає вправності, практичних навичок. Крім цього, на всі випадки життя навчитися правильного й виразного мовлення неможливо: знання дає саме життя – нескінченно різноманітне з його єдністю і боротьбою протилежностей. Має цілковиту рацію Т. О. Дегтярьова, коли зауважує: «Темп, лаконізм чи ускладненість формулювань, суха скупість або яскрава багатослівність висловлювання думки й т. ін. Безпосередньо пов'язані з характером людини й тому виявляються зі значною самостійністю»[1]. Мова і мовлення становлять діалектичну єдність загального та індивідуального. Чим повніше мовлення висловлює роботу думки, чим виразніше в ньому виявляється небайдужість людини до власного мовлення, тим більше гарантій, що в такій людини знання мови, високий рівень спілкування переросте в майстерне володіння мовою.

Формування мовної культури можливе за умови доброго знання довколишнього світу й виробленої попередніми поколіннями носіїв системи зазначеної мови (її історії, стилістики, у тому числі емоційно-експресивних засобів), і за наявності мотивів і цілей, які зумовлюють використання мовцем усієї цієї сукупності знань. Мова є засобом соціалізації особи, бо людська мова універсальна за своєю природою й безмежна у своїх реальних і потенційних можливостях. Мовець стане мовною особистістю тоді, коли він знатиме психологію, культуру й етнографію народу, мовою якого він говорить, і коли знання ці будуть органічно пов'язані з його

життєвою й розумовою діяльністю. Тому студент має прагнути опанувати всією системою мови, ресурсами усіх рівнів цієї системи: фонетичного, лексичного, граматичного, стилістичного. Лише за цієї умови можна сподіватися на правильність мовлення в кожній можливій ситуації спілкування незалежно від функціонального стилю, форми мовлення, його емоційно-експресивного забарвлення.

У літературі простежується узгодженість між дослідженнями, присвяченими нормалізації мови з погляду законів лінгвістики й упорядкуванню процесу засвоєння, опанування нормативними правилами їх використання, між філософськими пошуками сенсу і значення слова і мови в житті суспільства й окремої людини й пошуком оптимальної методики вивчення мови.

Психологи визначають процес мовлення як процес розуміння, установлення зв'язку (в широкому і вузькому розумінні). Найзначнішою ознакою мовлення, на думку психологів, є той факт, що воно виконує дві важливі функції: служить засобом соціальної координації досвіду окремих осіб; є важливим знаряддям нашого мислення [2]. Людина розмовляючи, прагне впливати на інших, організовувати, висловлювати бажання чи вимогу за допомогою слова. А значить, з погляду психології, мова є засобом соціалізації людини.

Культура мовлення передбачає дотримання мовцями норм літературної мови, цілеспрямоване та майстерне використання засобів мови, що є показником рівня освіченості, професійності, національної свідомості. Існує чимало визначень культури мовлення, як лінгвістичного поняття. Так, Б. М. Головін визначає два семантичні аспекти мовленнєвої культури: 1) система комунікативних якостей мовлення; 2) вчення про систему комунікативних якостей мовлення. М. І. Ілляш додає ще й володіння літературними нормами на всіх мовних рівнях, враховуючи умови і цілі комунікації. Отже, культура мовлення має теоретичний і практичний аспекти, останній не може бути вичерпаним ніколи, бо виявляє себе щоразу для кожного мовця неповторно, не може передбачити всі можливі ситуації функціонування мовлення.

Визначаючи якісні ознаки культури мовлення, враховуємо як суто мовні його особливості (ступінь оволодіння нормами, які діють у конкретну епоху), так і позамовні (знання законів мовлення, мету, націленість спілкування тощо). З огляду на це, основними комунікативними ознаками культури мовлення є: правильність, точність, різноманітність, логічність, чистота, доречність, виразність, емоційність. Але всі вони підпорядковуються одній – правильності, бо залежать від того, порушені чи непорушені в мовленні (індивідуальному) правила: організації мовної системи, логіки чи психології, естетики чи етики.

Дотримуючись традиційних підходів щодо проблеми розвитку мови, що містяться у працях мовознавчої науки, та поділяючи погляди сучасних методистів щодо змісту й методики формування культури мовлення, нами визначено основні вимоги щодо мовної підготовки майбутніх фахівців технічних закладів освіти. Якщо суть класичного підходу до мовленнєвого розвитку полягає в тому, щоб, збагачуючи пам'ять студентів словниковим складом, навчити їх користуватись ним із дотриманням елементарних граматико-синтаксичних правил, уміти брати участь у діалогічних і монологічних ситуаціях мовлення, то до структури системи формування культури мовлення студентів ми включаємо:

1. Оволодіння словниковим багатством фахової термінології.
2. Опанування нормативними вимогами та чинними документами щодо функціонування української мови як державної.
3. Засвоєння самої техніки мовлення (уміння обрати тон, тембр, темп, динаміку звучання мови) для самореалізації, саморозвитку.
4. Формування умінь ефективної комунікативної взаємодії у будь-яких сферах діяльності.
5. Усвідомлення своєрідної технічної тематики спілкування, розв'язання професійних ситуацій шляхом комунікативної взаємодії.

Під час практичних занять необхідно використовувати знання з психології, педагогіки з метою розуміння студентами ролі культури мовлення в суспільстві взагалі та в житті окремої людини.

Таким чином, формування культури мовлення студентів технічних закладів освіти має озброювати їх розумінням ролі цього поняття у суспільстві взагалі і становленні студентів як майбутніх фахівців зокрема, бо на сучасному етапі спеціаліст повинен не тільки мати знання з фаху, а й володіти комунікативними вміннями. Забезпечення високого рівня підготовки майбутнього спеціаліста пов'язане з використанням одночасно традиційних, методів навчання і нових активних, професійно-орієнтованих, бо вони дозволяють озброїти студентів умінням розглянути майбутню діяльність як систему, елементи якої взаємопов'язані.

Цілком зрозуміло, що наша стаття не вичерпує вказаної проблематики. Перспективи дослідження вбачаємо у розробці нових форм роботи над розвитком культури мовлення студентів технічних вищих навчальних закладів, методичному забезпеченні комунікативно-спрямованих курсів, розробці критеріїв оцінювання показників мовленнєвої вправності тощо.

Література

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Под ред. В. В. Давыдова. – М., 1976. – 480 с.
2. Дегтярева Т. О. Культура письменной речи. – М., 1968. – 108с.
3. Крутецкий В. А. Психология обучения и воспитания школьников. – М., 1976. – 303 с.
4. Лосев А. Ф. Бытие. Имя. Космос. – М., 1993. – 874 с.

Бондарь С. И.

ТЕКСТ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ИССЛЕДОВАНИИ КОГНИТИВНОГО СТИЛЯ ЛИЧНОСТИ

Со времени приобретения Украиной независимости и расширения, в связи с этим, международных отношений, изучение иностранных языков стало неотъемлемой частью общеобразовательной подготовки украинских ученых и специалистов, поскольку знание иностранных языков открывает широкий доступ к источникам научной информации, дает возможность знакомиться с достижениями мировой науки, быть в курсе технического прогресса, осуществлять дружественные и экономические отношения с представителями